

Herbert Marcuse

Autor: Alex Kurtagić

Tzv. „Otec Nové levice“ zemřel na den přesně před 37 lety. Marcuse byl filozof, sociolog a politický teoretik spojený s Frankfurtskou školou – Ústavem pro sociální výzkum.

Marcuse se narodil roku 1898 v Berlíně židovským rodičům Carlu Marcusemu a Gertrud Kreslawské. V roce 1916 narukoval do armády, ale pracoval jen ve stájích. Záliba v mrvě mu zřejmě vydržela, a tak se po skončení Velké války přiklonil ke komunismu a stal se členem Rady vojáků, která se podílela na Spartakovském povstání komunistické strany Rosy Luxemburgové. Jeho nenávisť k Německu tedy vyšla na povrch velice časně. Následně se vydal navázat na svou akademickou dráhu a po získání doktorátu na univerzitě ve Freiburgu roku 1922 jistou dobu pracoval v nakladatelském podniku, než se na univerzitu vrátil dále studovat pod zakladatelem fenomenologie Edmundem Husserlem. Jeho habilitaci vedl Martin Heidegger a Marcuse se zprvu pokoušel snoubit jeho ontologii s marxismem – přítrž tomu však učinila Heideggerova podpora nacionálního socialismu.

Nacionální socialisté rázně utnuli jeho akademickou kariéru, a tak Marcuse spolu s mnoha svými kolegy z Frankfurtské školy odešel roku 1933 do exilu. O rok později se usadil ve Spojených státech. V roce 1940 mu podobně jako jeho spolupracovníkovi Maxi Horkheimerovi Američané udělili občanství. Na Německo zanevřel a nikdy už se tam nevrátil – i když tam byly roku 2003 převezeny jeho ostatky.

Během 2. světové války pracoval Marcuse jako protinacistický propagandista pro Úřad válečných informací (Office of War Information, OWI), od roku 1943 pak pro Úřad strategických služeb (Office of Strategic Services, OSI), předchůdce CIA. Velitelem jeho sekce v OSS byl další sociolog spjatý s Frankfurtskou školou Leo Löwenthal.

Američané ho ustanovili hlavní analytikem pro Německo a následně mu nabídli pozici vedoucího analytika na ministerstvu zahraničí, které mu vyplácelo mzdu až do jeho odchodu v roce 1952.

Poté následovalo přepychové místo na Kolumbijské univerzitě a Harvardu, kde zabrousil do nového pole politické teorie. Odtud pokračoval na Brandeisovu univerzitu (1958 – 1965) a

konečně na University of California v San Diegu, kde se jeho profesní dráha uzavřela. Právě v tomto období napáchal nejvíce škod a nejméně úspěšně svými knihami plnými nenávisti kazil mládež.

Zmatené reakce komunistických stran ve Spojených státech a Velké Británii na potlačení maďarského povstání roku 1956 Sovětským svazem donutily některé nespokojené komunisty přehodnotit svůj marxismus – a právě zde musíme hledat počátky Nové levice. Nejbezostyšněji politický a na levicovém okraji ideového spektra Frankfurtské školy stojící Marcuse byl průkopníkem tohoto vývoje. Jeho kniha *Éros a civilizace* (1955) naznačila podivnou posedlost libidem a směřování dalších útoků. Marcuse v ní provedl syntézu Freudovy pseudovědecké psychoanalýzy s myšlenkami Karla Marxe:

Podle Marcuse... vytvořili západní kulturu synové, kteří chtěli spát se svými matkami a zavraždit své tyranické otce (otcovražda). Plni vinny pak synové obnovili otcovskou tyranidu – a výsledkem byl evropský člověk. Marcuse spekoval o svržení západní tyranie očistnou událostí/katarzí/: vzpourou menšin a žen, které západní kulturu rozdrtí, čímž zvěstují utopii osvobozenou od logiky i rozumu, vedenou frankfurtskými intelektuály. Marcuse tuto katarzi nazýval „návratem potlačeného.“ [1]

Ve svém dalším díle *Jednorozměrný člověk* z roku 1964 se zabýval vzestupem rozvinutého kapitalismu a byrokraticky represivního komunismu Sovětského svazu i upadajícím revolučním potenciálem Západu. Rozvinutá industriální společnost podle něj prostřednictvím masmédií, reklamy, manažerských tendencí a moderního způsobu myšlení vytváří umělé potřeby a tím i tzv. jednorozměrného člověka. V reakci proti tomuto vývoji přišel s tezí o „velkém odmítnutí,“ v jehož rámci měla neintegrovatelná síla menšin, outsiderů a radikální inteligence dodat palivo opozičnímu postoji a chování radikálním myšlením a protesty.

V průběhu 60. a 70. let Marcuse s nadšením vítal pozvání řečnit na protestních akcích organizovaných naivními a idealistickými studenty, pro něž se tento obstarožní marxista stal ikonou. Zajímavé však je, že neoficiální titul „Otec Nové levice“ mrzutě odmítal.

Jeho spisky ovlivnily i mnohé z nejproslulejších aktivistických předáků Nové levice, jako byl **Abbie Hoffman** nebo **Jerry Rubin**, kteří patřili k tzv. „Chicago Seven“ souzené za podněcování nepokojů na sjezdu Demokratické strany v roce 1968. Jistě neuškodí se trochu podívat i na tento jeho ideologický potěr.

Kerry Bolton ve svém díle *The Psychotic Left* o Rubinovi píše:

Rubinovy matkovražedné sklony se zhmotnily v celoživotní hledání léčení, kam můžeme coby katarzní uvolnění napětí zařadit i novolevicové aktivity. O sezeních „psychické terapie,“ při nichž účastníci hledali osvobození od svých „dětských

deprivací/strádání“ Rubin prohlásil:

Začal jsem na matku křičet kvůli jejím všemožným radám. „Díky mámo. Ty bledá puritánská křivozubá jedovatá zmiže, která mě už od narození ničila... Naučila si mě nenávidět se, cítit se provinile a tak se přivádět k šílenství... nenávidět moje tělo, nenávidět ženy... Vrylo se do mě tvý povýšené programování „správné-špatné,“ „má se-nemá se“... s tím nablým SOUDCEM uvnitř, kterého jsem získal od tebe. Nevidím lidi, jací jsou, ale jak splňují moje standardy, moje povýšená kritéria... Ó, jak osvobozující pro mě je říct pravdu. MÁMO, JSEM RÁD, ŽE JSI PO SMRTI. KDYBY TĚ NEDOSTALA RAKOVINA, MUSEL BYCH TO UDĚLAT SÁM... Naučila si mě soupeřit a porovnávat, bát se a překonávat. Stal se ze mě výsledky posedlý, kompulzivní, obsesivní šmejd, který neustále žije ve své hlavě... Takže mrdat tě, mámo – mrdat tě do prdele do ruda rozžhaveným pohrabáčem. [2]

Podle Boltona byl Rubinův novolevicový aktivismus přeměřovanou nenávistí a agresí, které cítil ke své matce.

Z Rubina-yippie se později stal byznysmen z Wall Street. Patřil k prvním investorům do společnosti Apple Computers a do 80. let se z něj stal dokonalý yuppie a multimilionář.

Abbie Hoffman pak nebyl o nic lepší, spíš naopak: narcistický a bipolární sociopat, mladistvý delikvent, který svou sociopatii postupně zapřáhl do služeb revoluční novolevicové ideologie, která údajně vyšším účelem posvětila vraždění a krádeže. Jeho mladistvé zkušenosti „z ulice“ a s nakupováním za pět prstů vysublimovaly v sociální vzpouru. Jeho bestseller *Steal this Book* je manuálem pro městskou guerillovou válku – bez jakékoliv zástěrky snah o mírumilovné protesty. V pasážích o zbraních popisuje mj. nejšíkovnější způsoby bodných útoků na „fízly“:

„Jednou z nejoblíbenějších pouličních zbraní je stará dobrá kudla, křivák, žabikuch („shiv,“ „blade,“ „toe-jabber“) – prostě obyčejný nůž. Nezapomeňte, že dnešní švestka jsou zítřejší povidla (today's pig is tomorrow's bacon) – a není od věci znát pár dobrých tipů na vaření.“ [3]

Hoffman byl později obviněn kvůli drogám, utekl po zaplacení kauce, nechal si udělat plastiku, aby změnil svůj vzhled a skrýval se až do roku 1980, kdy se konečně přihlásil úřadům. V letech 1984 – 1986 spolu s Rubinem bavili diváctvo debatačními show *Yippie versus Yuppie*, přičemž si každou z nich řekli o pět tisíc dolarů – v podstatě zadarmo. Jeho kariéru stand-up komika naštěstí rychle ukončila jeho nevtipnost a nedostatek talentu. V roce 1989 se konečně zabil.

Marcuse ovlivnil i Noama Chomského, který ho osobně znal a měl rád, ale „jeho dílo nehodnotil nijak vysoko.“

K tomu dodejme, že Thomas Wheatland ve svém díle *The Frankfurt School in Exile* napsal:

„Marcuse Novou levici příliš neovlivnil a dost možná kvůli ní byl i on sám nucen zaujmout aktivističtější pozice. Frankfurtská škola obecně a Marcuse zvláště však měli v 60. letech mnohem výraznější přímý vliv na akademické prostředí než protestní kontrakulturu.“ [4]

Těžko nakonec říct, co je vlastně horší!

Během tohoto svého zvláště zhoubného období napsal Marcuse tři eseje. Jedna z nich „Repressive Tolerance,“ podobně jako *Jednorozměrný člověk*, nepostrádá jisté hodnotné poznatky: kapitalistické demokracie podle něj projevují totalitární rysy, což popisovali i pravicoví teoretici. O zbylých dvou však lze už říct cokoliv dobrého jen stěží: *Esej o osvobození* (An Essay on Liberation, 1969) oslavuje dobová hnutí a přináší ospravedlnění taktiky militantních antifašistů (Antifa) dlouho před samotným vznikem tohoto hnutí. Profesor pedagogiky na University of Vermont Robert Griffin píše:

„Marcuse... se rozhodně snažil ukázat, že utlačovatelé na univerzitách využívají konceptů svobody studia, vybízení a podpory bádání a debaty z více úhlů pohledu, akademické svobody a intelektuální autonomie ke zmatení studentů a utlumení jejich odhodlání k tomu udělat, co je třeba – a také aby si udrželi vlastní mocenské postavení. Jejich scestné a zlomyslné konání nesmí pokračovat bez odporu – jak praví slogan: žádná svoboda slova pro fašisty.“ [5]

V díle *Counterrevolution and Revolt* (1972), varoval, že naděje 60. let (přinejmenším tedy naděje lidí jako on) ohrožuje pravicová kontrarevoluce – **což bylo samozřejmě v daném čase na místě a je to nanejvýš vítané**, ale Marcuse to pro svou nenávist ke všemu západnímu vnímal jako hrozbu. Čas ukázal, že se v tomto bodě úplně nemýlil.

Ve své poslední knize *The Aesthetic Dimension* (1979) rozvíjel dopady moderního umění na buržoazní společnost. Jakkoliv to tak rozhodně nezamýšlel, jeho předvídatelné argumenty jsou stejně dobře použitelné zprava jako zleva.

Po nekonečně dlouhé kariéře zasvěcené protizápadní kritice Marcuse ve věku 81 let v roce 1979 konečně zemřel.

Ne všichni se naštěstí nechali jeho teoriemi ošálit. Leszek Kołakowski, který socialistický ráj viděl na vlastní oči a s odporem se od něj odvrátil, dospěl k závěru, že Marcusově vysněné utopii „bude despoticky vládnout osvícená skupinka uskutečňující v sobě jednotu Logu a Érotu, která svrhla dusivou autoritu logiky, matematiky a empirických věd.“ [6] Etik Alasdair MacIntyre zase označil takřka všechny zásadní Marcusovy postoje za nesprávné a jeho

zobecnění pak vycházející z naprosté absence analýzy současné sociální struktury. Mike Featherstone jeho kritiku konzumerismu popsal jako přehnaně zjednodušující. A Paul Gottfried, který Marcuseho znal, napsal:

„Podobně jako ostatní příslušníci Frankfurtské školy – zejména Theodor Adorno, s kterým spolupracoval už od počátku 30. let – se Marcuse netajil odporem k buržoazní civilizaci a údajně si přál vidět její zničení.“ [7]

Podobně jako Horkheimer patří Marcuse do osmého kruhu pekla. Na jeho tváři byla dobře patrná stigmata duše šířané nenávistí a prostřednictvím tohoto muže vstoupilo do světa jen velice málo dobra.

Poznámky:

[1] Elizabeth Whitcombe, „The Difficult Class,,, *The Occidental Observer*. 3. srpna 2009.

[2] Kerry Bolton, *The Psychotic Left* (London: Black House, 2013) str. 165-6.

[3] *Ibid* str. 170.

[4] Leszek Kołakowski, *Main Currents Of Marxism: Volume III, The Breakdown* (Oxford: Oxford University Press: 1981) str. 416.

[5] Robert S. Griffin, „Critical Theory in the American University: A Critical Issue, Part I,,, *The Occidental Observer*. 14. listopadu 2013.

[6] Kevin MacDonald, „Review of Thomas Wheatland’s The Frankfurt School in Exile, Part III,,, *The Occidental Observer*. 19. října 2009.

[7] Paul Gottfried, *War and Democracy* (London: Arktos, 2013)

Článek Alexe Kurtagiće *Forgetting Herbert Marcuse* vyšel na stránkách vydavatelství Wermod & Wermod 29. července 2014.